

עולם התורה

מכון סמיכה
ניש
ככל אחד
נוהל
החכמה

גיליון י"ח | שבת קודש פ' תצוה | ח' אדר תשפ"ה

עולם השבת

Rabbi Yitzhak Sultan Maggid Shuir, Curriculum Developer.

עולם התורה

ראש ישיבתנו הרב מנחם מענדל פרעפקאט רב ומו"ץ בניו הייבן

האם מוציאים ס"ת נוסף לשקלים

שאלה

בשבת שקוראים בה מפטיר מיוחד, כגון אחת מד' הפרשיות, ראש חודש, חנוכה וכו', מוציאים ספר תורה נוסף בשביל קריאת המפטיר, ואין די בספר אחד ולגוללו למקום המפטיר.

יש לחקור כדת מה לעשות אם מצאו בשבת בבוקר שספר המיועד למפטיר לא נגלל למקומו ועומד בפרשה רחוקה, כגון שהיה ספר של פרשת שקלים עומד בפרשת ראש חודש שבפ' פינחס, האם עדיף להוציא רק ספר תורה אחד ולגוללו מפרשת השבועה (למשל, תרומה) לפרשת כי תשא שהיא גלילה מועטת, מאשר להוציא ספר מיוחד בשביל פרשת שקלים ולגוללו גלילה מרובה.

אין גוללין ספר תורה בציבור

והנה מקור הדין שמוציאים שני ספרי תורה בשביל ב' קריאות הוא במשנה במסכת יומא גבי קריאת התורה שהיה במקדש ביום הכיפורים (סח, ב). "וקורא אחרי מות ואך בעשור, וגולל ספר תורה ומניחו בחיקו... ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה".

ומקשינו על זה בגמ' (ע, א) מדוע נקראת פרשת "ובעשור" בעל פה, למה אין גוללין את הספר מפרשת אמור לפרשת פינחס. ומתרינו: "לפי שאין גוללים ספר תורה בציבור מפני כבוד הציבור[1]".

ופירש רש"י, "מפני כבוד הצבור שהיה מצפין ודוממין לכך". וכן פירשו הריטב"א (שם) והמאירי (סח, ב). וכן הרמב"ם (הל' תפילה פרק יב הלכה כג), וזה לשונו: "ואין גוללין ספר תורה בציבור מפני טורח הציבור שלא טריח עליהם להיות עומדין עד שיגלול ספר תורה".

פרשת שקלים שאני

אמנם דיון מיוחד יש בנוגע לפרשת שקלים, כי הגם שהדין פשוט ומוסכם שמוציאים ספר תורה נוסף למפטיר כדי שלא לטרוח את הציבור כמובא למעלה, בפרשת שקלים דנו הפוסקים אם אולי אין קפידא לכתוב ואולי ושתי הפרשיות (פרשת השבוע ושקלים) סמוכות זו לזו.

וכבר העיד על זה הג"ר נתן אדלר זצ"ל שבבית מדרשו שבפרפורט דמיון היו מוציאים רק ספר אחד בפרשת שקלים. כן הובא בספר נחל אשכול (חלק ב עמוד סו, אות יא) בזה הלשון: "בבית הכנסת של הגמ"ה נתן אדלר בפפ"ד על פי מנהגו אין מוציאים ב' שקלים אלא ספר אחד."

והנחל אשכול עצמו הוסיף סיעתא לזה ממשמעות הטור והרמב"ם, אלא שכתב על פי דבריהם שהדבר תלוי בקביעות השנה. בשנה שחל פרשת שקלים בתצוה או כי תשא [2] מוציאים רק ספר אחד מפני שהגלילה מועטת. אבל בשנה שחל במשפטים או בויקהל מוציאים שנים שאז הגלילה מרובה, וזה לשונו: "המדקדק בטור ימצא באם חל פרשת שקלים בתצוה וכי תשא כתב מוציאים ספר אחד, ולמעלה מזה אמר בד' פרשיות מוציאים ב'. נראה טעמו ביומא ס"ט אין מדלגין בתרי ענינא אפילו קרובים ואפילו בענין אחד וכו' אם עומד בתצוה כר' אבל אם פרשת שקלים במשפטים ודאי צריך ספר אחד דצריך לדלג ולגלול כמה יריעות, וגם אין מדלגין בתרי ענינא אפילו קרובים. ותמיהה שבבכה"ל של הגמ"ה נתן אדלר בפפ"ד עפ"י מנהגו אין מוציאים ב' שקלים אלא ספר אחד. וז"ל הרמב"ם פ"ג ותפלה הכ"ב, כל פרשה מד' פרשיות קורא בספר שני כו' דקדק הרמב"ם לכתוב בתצוה, השביעי חזר וקורא כי תשא ולא כתב בספר שני, כיון שאין כאן דלוג שקאי בכי תשא. אבל בשבת כי תשא כתב השביעי חזר וקורא בספר שני כי תשא כיון דכבר סיימ וקאי בויקהל אסור לו לדלג למדלגין בתרי ענינא, וצריך ספר אחר."

גם הג"ר שמואל סלנט זצ"ל נהג להוציא רק ספר אחד בפרשת שקלים, וזאת כנחל ברי"ח לפי שאז צריך להפסיק בקריאת ר"ח שהיא פרשה רחוקה. וכן מובא משמו בלוח ארץ ישראל (במקצת השנים, והו"ד בבירור הלכה ח"ד עמ' תלה ד"ה ובלוח): "חותני זקני מו"ה הגאון ר' שמואל סלנט זצ"ל לא נהג בבית מדרשו להוציא בפרשת שקלים ספר תורה שני כי אין צריך לגלול הרבה ואין כאן טרחא דצבורא. ורק כשחל ברי"ח כתוב בשו"ע להוציא ג' ס"ת משום שר"ח שקריאתו רחוקה מפסיק באמצע."

ומלבד מה שדייק הנחל אשכול מהטור והרמב"ם, מצאתי מקור מפורש למנהג זה בדברי הראשונים. ראה בנמוקי יוסף (מגילה כט, ב) שכתב כן בשם רבנו יהונתן, וזה לשונו: "אבל משמע דלא הצריכו חכמים להוציא שתי ספרי תורות אלא כששתי הפרשיות שאנו צריכין לקרות באותו יום הם רחוקות זו מזו, ויהיה טורח לצבור אם יגללו אותה בקהל, לפיכך התקינו להוציא שתי תורות. אבל הכא דשתי הפרשיות סמוכות ואין טורח לגלול, לא הצריכו חכמים להוציא שתי תורות. ומוטב לקהל שיכפלו אותה."

ולפי כל הנ"ל יש להכריע בנידון דידן ליקח רק ספר תורה אחד ולגוללו. וק"ו הוא, שהרי אפילו כשספר השני מוכן וגלול למקומו היו מגאוני העולם שהוציאו רק ספר אחד, כ"ש כאן דליכא ספר שני המוכן.

Peelers:

Poskim discuss the use of peelers on Shabbos and there are essentially three opinions of the poskim:

A- Rav Moshe Feinstein[1] is cited as being lenient to use a vegetable peeler on Shabbos since a peeler is essentially a sophisticated knife, but doesn't aid the borer. A similar lenient view was expressed by Rav Efraim Greenblatt zt"l[2] and Rav Ovadia Yosef.[3]

הרב יצחק סולטן מגיד שויר עם הגר"ד פיינשטיין

B- Rav Nissim Karelitz[5] and Shabbos K'halachah rule that a peeler is a kli borer since it is made to do the activity of borer. Therefore, they forbid using a peeler on Shabbos in all cases.

C- Eglei Tal[6] distinguishes between using peelers for two different types of fruits: For fruits or vegetables with an inedible peel, such as an avocado, or for an edible peel but most people do not eat the peel, one may not use a peeler for them on Shabbos. This is because the peeler is a designated utensil for removing the peel, and thus falls under the category of borer. Removing such a peel is only permitted with a utensil not specifically designated for such an activity, such as a knife. However, in the case of a fruit or vegetable with an edible peel which is in fact eaten by most people, such as an apple,[7] one may use a peeler. Since the peel is fundamentally "food", the rules of borer do not apply to it. Ketzos Hashulchan[8] and Shemiras Shabbos K'Hilchasa[9] accept Eglei Tal's distinction.[10]

[1]Testimony of Rav Reuven Feinstein shlit"a in Shabbos Kitchen Ln. Page 102. See also Divrei Chachamim page 280 where the author, Rav Chaim Aryeh Zev Ginzberg shlit"a, ate at the home of Rav Moshe for seudah shlishit and the rebbeztzin used a peeler to peel carrots.
[2]Rivevos Efraim 3:235, 4:94 and 5:278.
[3]Chazon Ovadia [v. 4 p. 231]. See also Yalkut Yosef 319:61.
[4]Chut Shani [v. 2 p. 68 and 87] as well as Rav Elyashiv quoted in Shalmei Yehudah [6:(27)].
[5]13:4, with further analysis at 13n5 and 13n9. A similar strict view can be found in Shu"t Mechezeh Elyahu 1:51,52.
[6]Borer 6n12
[7]See Shemiras Shabbos K'Hilchoso 3:30 where he writes

that examples are the peel of apples, tomatoes, pears and peaches, which most people are accustomed to eat with their peel, as well as the skin of many varieties of fish. He adds that whether or not a particular skin or peel is usually eaten is a fact to be ascertained in each locality.
[8]125:16. Badei Hashulchan 42. 126:3.
[9]3:34-35
[10]For extended discussion of this question, especially Tzemach Tzedek's opinion on the matter Piskei Dinim 319, 14d see Shabbos K'halachah Tosefes Biur 13:1. Rav Yosef Yeshaya Braun's B'inyan Borer B'Kiluf Peiros and B'inyan Kiluf Peiros L'Daas Hatzemach Tzedek V'Hana'ka Minah L'Maaseh, printed in Kovetz Hearos Tmimim V'Anash Tzemach Tzedek vol. 1 pp. 48-66. See also Divrei Shalom 319:9.

שלא להוציא לעז על ספר הראשון

איברא, מצאתי טעם אחר בהנהגתו של הג"ר נתן אדלר דלא כמוסבר בנחל אשכול, אשר לפיו אולי ישתנה הפסק בנידון דידן. טעם זה הובא בספר מנהגים והליכות של רבינו נתן אדלער ז"ל (עמוד נן בהערות), שסיפר שם שהיה נהוג ר' נתן לעלות לעליית כהן וגם למפטיר. וטען שבעבור כן נהג מנהגו הנ"ל, כי בשבתות שהיה בהן מפטיר מיוחד היה קשה הדבר בעיניו מהא דאיתא במסכת יומא (ע, א) שאין קורין לאדם אחד בשני ספרי תורה משום פגמו של ראשון (וכן נפסק בטור וש"ע סימן קמד סעיף ד). מחמת כן הנהיג שיגללו את הספר למקום המפטיר - במקום שאפשר כגון בפרשת שקלים שהפרשיות סמוכות זו לזו. וזה לשונו: "ולולי דמסתפינא נראה שרבינו ז"ל נהג כן, עפ"י מה דמבאר בטור במסכת יומא ע"א דאין קורין לאדם אחד בשני ספרי תורה משום פגמו של ראשון, וכן נפסק בטור וש"ע סימן קמד" סעיף ד', ומבואר שם בפוסקים דאין חילוק בין ענין אחד ובין שני ענינים. ודעת הב"ח דאפילו כשהעולה למפטיר קרא באחד מהקריאות שקודם אחרון, הגם שאיש אחד או יותר הפ-

סיק בין קריאתו הקודמת לקריאה זו של מפטיר אפ"ה אין לקרותו בשני ספרי תורה, וכן מצדד שם הר"ד, ולא כהמג"ס ס"ק ט' שס"ל דלא שייך פגם אלא כשקורא בשניהם זה אחר זה.

וממילא רבינו ז"ל שנהג לעלות בכל שבת בין לקריאה ראשונה ובין לקריאת הפטורה כהובא לעיל סעיף ו' שפיר נהג כג"ל וכשיטת הב"ח והא"ר. ולכאורה נראה שנהג כן רק בשבת שקלים שהפרשיות סמוכות זו לזו, דבכה"ג מבואר שם דגוללין ס"ת בציבור כדחזינו שם בגמרא ס"ט ע"ב, שהכהן גדול היה גולל הס"ת אחרי הקריאה מסדר עבודת יוה"כ בפרשת אחרי לפרשת אמר שבה כתובים איסור המלאכה ביוה"כ, וכן שבת שקלים שעפ"י רוב חל בפרשת משפטים, מסוף הפרשה הוא סמוך לפרשת כי תשא כפי שסמוך קריאות הנ"ל של הכה"ג ביוה"כ, (ובשנה מעוברת שחל פרשת שקלים בפרשת ויקהל, מסוף ויקהל היה עוד פחות מזה), ומה שהמשיכו לנהוג כן גם אחרי פטירת רבינו ז"ל, כדמשמע ב"נחל אשכול", כנראה דלא התבוננו בטעם הנ"ל, וצ"ע."

ונראה לכאורה דטעם זה מיושב יותר, דבגמרא יומא הנ"ל (ס"ט, ב) מקשה היאך גוללין אחרי מות לאך כעשור, ומשני שהוא בכדי שלא יפסוק התורגמן. ר"ל, שהגלילה מועטת, ונגמרת בעוד שהתורגמן מתרגם הפסוק האחרון. משמע להדיא שאם היה הדילוג מעט יותר מזה באופן שהתורגמן מפסיק דבריו קודם שיגמרו מלגלול, היה הדילוג נחשב כטירחא דציבורא מחמת שהציבור יושבים דוממים אף כרגע. ואם כן, בפרשת שקלים, הגם שהגלילה מועטת, למעשה יש קצת גלילה והרי הוא בכלל טירחא דציבורא[3]. אבל לפי טעם הנ"ל אתי שפיר טפי מנהגו של הג"ד נתן אדלר.

הוראת הראשונים להוציא שני ספרים

ואכן, מנהג רוב העולם הוא שמוציאים תמיד ספר תורה נוסף לקריאת שקלים. וכן מורין בי מדרשא דהראשונים. זה לשון האבודרהם: "בפרשת שקלים מוציאין שני ס"ת."

וכן מבואר במנהגי מהר"ל (סדר קריאת התורה לארבע פרשיות) שכתב: "פרשת שקלים קורין למפטיר בספר תורה שניה מריש סדר כי תשא עד כל נפשותיכם."

וכן סתם הכל בו (סימן ב) וזה לשונו: "פרשת שקלים מוציאין שני ספרים."

ויתר על כן מצינו במחזור ויטרי שאפילו חל פרשת שקלים בכי תשא מוציאין שתי ספרי תורה. וזה לשונו: "ואי מיקלע שבת שלפני ראש חדש בכי תשא, קורין שבעה בכי תשא עד ויקהל. ומפטיר הדר ברישא וקרי בכי תשא עד ועשית, בספרי תורה שני, לפי שאין גוללין ספר תורה בציבור."

הכל מודים בראש חודש

ויש לציין שאף הסוברים שמוציאים רק ס"ת אחד לפרשת שקלים, זהו רק כשחל פרשת שקלים שלא בראש חודש, שבזה אמרו די בספר אחד. אך כשחל ראש חודש אדר בשבת, הכל מודים שאין מצרפים הקריאות ומוציאים שלשה ספרים נפרדים. והטעם, כיון שבספר השני קורים מוספי ראש חודש, קריאה זו רחוקה היא מפרשת שקלים ויש טירחא יתירה בגלילה זו, ועל כן מוציאין ספר תורה נוסף בשביל כל קריאה וקריאה. וכן כתב הריטב"א במסכת מגילה (כ"ט, ב), וזה לשונו: "ראש חודש אדר שחל להיות בשבת מביאין ג' תורות ואין קורין ספר אחד משום טורח צבור שיתעכבו כשגוללים אותו."

וכ"כ הר"ן (שם): "ומשום הכי מוציאין שלש תורות ולא קורין כולהו בחדא, לפי שאין גוללין ספר תורה בצבור מפני כבוד הציבור שלא יתעכבו ביתיים."

הרי מדנקטו דין זה דוקא בראש חודש, משמע דאף דבשאר שנים

אין מקפידים על גלילה מועטת, בראש חודש שיש גלילה מרובה אין גוללים. ואגב אורחא, יש לדייק מדבריהם כדעת הגר"נ אדלער הנ"ל (להבנת הנחל אשכול) שהורה להוציא רק ספר אחד בשבת שקלים.

דלמא אתי למיסרך

אמנם, לענין מעשה עינינו הרוואות שברוב הקהילות לא נהגו כן ולעולם מוציאין ספר מיוחד לפרשת שקלים, ואפילו בשנה שחל שקלים בפרשת כי תשא. וכן היה דעת החזון איש, כמו שהובא בארחות רבנו (חלק ג, עמוד לב אות א): "אמר לי מו"ר זצוק"ל מרן החזו"א זצוק"ל הורה שבשבת פרשת שקלים (לא כשחל בו ר"ח) להוציא שני ס"ת. רק פעם אחת היה יוצא מהכלל בשנה מעוברת שפרשת השבוע בשבת שקלים היתה ג"כ כי תשא או פרשה סמוכה לה וצעק הגר"ד (הרב יוסף דינקלס) זצוק"ל שהתפלל אצל מרן שמשפיק רק ס"ת אחד. ואמר מרן משום כבודו של ר"י זצוק"ל, וכן למנוע מחלוקת, שיוציאו הפעם רק ס"ת אחד. אבל בכל השנים בשבת שקלים הוציאו שני ס"ת לפי הוראת מרן זצוק"ל."

הגר"מ סלנט

רבי חיים יוסף הלוי דינקלס עם חותנו רבי יצחק דוד ברייטשטיין

מבואר, שאלמלא משום כבודו של הגר"ד לא היה מרוצה בכך להוציא רק ספר אחד, אפי' כשהיה בפרשה הסמוכה לה.

ואחרי ככלות הכל, טעמא בעי, למה באמת לא מספיק בספר אחד, הלא כמעט אין שום עיכוב וטרחא דציבורא[4]. ואדרבה, כשמוציאין שני ספרים יש עיכוב מרובה, שצריכים להגביה הספר הראשון ולגוללו ולהניח את השני ולפתחו שגם בזה יש עיכוב, ואילו היה שם רק ספר אחד לא היו שוהין כל כך.

ומצאתי בדברי הרי"ף גיאת (סוף הלכות מגילה) שעמד בזה וכתב טעם, וזה לשונו: "אף על פי ששני הענינים סמוכים זה לזה דסגי לן בספר תורה אחת שהרי אין כאן דלוג ממקום למקום שצריך לגלול ספר תורה בצבור, אפילו הכי נהגו ראשונינו להוציא למקום ב' תורות שלא לשנות, דלמא אתי למיסרך."

והיינו, שאם באת להקל במקום שהפרשיות סמוכות, יבאו להקל גם כשהפרשיות רחוקות, ויבאו לידי טירחא דציבורא.

פרשת שקלים קריאה אחרת היא

ויתכן לבאר עוד טעם לדבר, על פי מה שביארנו (בסימן הקודם) על פי דברי הלבוש וסידור רש"י ששונה קריאת פרשת שקלים משאר קריאות התורה. לדבריהם, הכוונה בקריאת פרשת שקלים בזמן הזה היא על דרך "ונשלמה פרים שפתינו". כי בזמן הזה בטלה מצוות שקלים, וכשקוראים הפרשה, האמירה חשובה ומקובלת לפני הקב"ה כאילו קיימנו המצוה. ובזה מובן המנהג להוציא ספר מיוחד להורות ההבדל שבין הקריאות שלא ראי זה כראי זה, קריאת הפרשה היא בתור תלמוד תורה, וקריאת שקלים היא בתור קיום מצוות שקלים.

היוצא מהנ"ל שאין הכרעה ברורה לנידון דידן. דלחד גיסא, לפי משמעות הסוגיא דטירחא דציבורא היה נראה שעדיף שלא להוציא ספר השני, דסוף סוף אם יוציאו ספר שני יגרם בזה טירחא מרובה. וכל שכן בזמנינו שבלא"ה נוהגים לשהות מעט בין העליות במי שברך כו', נמצא שאין עיכוב כלל בגלילה מועטת. והוא ממש כקריאת הכהן גדול בבית המקדש שהיו גוללים מאחרי לאמור משום שליכא מזה טרחא דציבורא, כל זמן שלא הפסיק בין התרגום להקריאה.

אמנם, לאידך גיסא יש מקום לומר שעדיף לקיים מנהג ישראל להוציא שני ספרי תורה ושלא לשנות. ובפרט למה שהבאנו בשם הרי"ף גיאות דאף בדליכא טירחא מוציאין שני ספרים משום גזירה[5], או מצד הסברא שכתבנו למעלה, לייחד קריאת שקלים להיות קריאה לעצמה.

[1] ומה שהיו קוראים באחרי מות ואח"כ גוללים לפרשת אך בעשור (בפ' אמור) ולא חששו לטרחא דציבורא, מפרש בגמרא (שם ס"ט, ב) לפי שהגלילה מועטת והוא בכדי שלא יפסוק התורגמן. ר"ל, שהגלילה נגמרת בעוד שהתורגמן מתרגם הפסוק האחרון.

[2] יש לציין דלפי קביעות לוח השנה, אי אפשר שיחול פרשת שקלים בפרשת כי תשא.

[3] אך מ"מ אין כאן תיובתא להנחל אשכול ולמנהגו של הגר"ש סלנט, שיכול להיות שבאותם הרגעים שגוללין התורה לפרשת שקלים, הגבאי עסוק ב"עמוד" או "מי שברך" או שמות החולים, ונמצא שלמעשה אין שום עיכוב נוסף בגלילה זו. ועל סמך זה התירו לגלול בפרשת שקלים.

[4] ואף לפי המבואר בגמ' יומא (מובא למעלה) דאפי' עיכוב כרגע נחשב טירחא דציבורא (בהא דאמרין דבכדי שיפסוק התורגמן אסור לגלול), הכא ע"פ הרוב אין כאן עיכוב אף לרגע, שהגלילה מפרשת מסוף תרומה לפרשת כי תשא לוקח כעשר רגעים, ויכולים לגומרה בעוד קריאת "עמוד" או "מי שברך".

[5] מיהו אין הכרע בזה, דמסתברא שהרי"ף גיאות עצמו יודה בנידון דידן שלא להוציא ס"ת נוסף כיון שזה יגרם עיכוב יותר, כי אין סברא לומר שיעשו טירחא דציבורא משום גזירה שמא יבאו לידי טירחא דציבורא בפעם אחרת.

ower should be paid a nominal amount for the work he put in to grow the business. However, the Vilna Gaon[Ad loc.] did not approve of this framework. Perhaps that is why this type of heter iska was mostly discontinued and is rarely used today.

Kulo Pikadon

Today, one common practice is for the heter iska to be written in a way that all the money is given as a deposit, and it remains a deposit without ever reverting to a loan. The partner who receives the money is paid a share in the profits in the form of pay-

ment for his work for as long as the deal is ongoing.

In order to lessen the investor's liability, a clause requiring the manager to swear regarding any losses is put into the heter iska.[Chelkas Yaakov 3:189] However, some Rishonim indicate that this itself would be a forbidden form of haramas ribbis.[Shita Mekubetzes Bava Metzia 68a]

If both parties write a general heter iska, proclaiming that all their transactions are being done accordingly, some Acharonim permit their investing with each other even if they did not write a heter iska specifically for

this transaction. Some Poskim write that if it is well publicized that all transactions of a certain business are being done according to a heter iska, this too would suffice. This is known as a heter iska klali.[Bris Yehuda 40:10]

Since every scenario is different and there are many variables, it is important to make sure that each heter iska is written correctly for that particular investment arrangement.

In partnership with the Bais Haavad's Yorucha Program
To learn more about Yorucha visit yorucha.org

The Halachos of Ribbis: Fundamentals Heter Iska

What is a Heter Iska?

While many people think of a heter iska as a loophole that allows lending money with interest, this is not the case. A Heter iska transforms a loan into an investment. Since the money is being given as an investment, the provider also accepts the risks involved in the business; therefore, it is no longer considered ribbis because in the event that the investment fails, he must accept the loss. The Poskim [Sema Kuntres Haribbis 25] stress that for a heter iska to be valid it is important for all the parties to be aware of what a heter iska really does. B'dieved, if it was done properly, then the interest can still be collected, and a borrower cannot invalidate the heter iska by claiming that he did not understand it. [Tuv Ta'am Vada'as 3 2:43]

It is also important to be aware that a heter iska that relies on a haramah [explained below] may only be used to circumvent a situation of ribbis d'rabbanan. If, without the haramah, the terms of the deal would constitute ribbis d'oraysa, a heter iska may not be used and does not make such an arrangement permissible. [Sema Kuntres Haribbis 8 – 9]

Finally, a heter iska must be worded carefully to ensure that it is valid and acceptable in both a halachic and legal context. For example, some Jewish-owned banks that use a heter iska, still require borrowers to sign contracts which say that the heter iska is meant only for religious purposes and cannot be enforced in any way, and that any disagreement will only be adjudicated in a secular court of law. Clearly, this makes the heter iska invalid and worthless.

Karov L'schar V'rachok Mihefsed

The Mishnah [Bava Metzia 70b] tells us that it is forbidden to initiate a "tzon barzel" investment. This means that if an investor takes no risk and is guaranteed to get back the money he invests, plus some profits, such a transaction is forbidden; it is viewed as a loan that is being repaid with interest. Any profits given to the investor would be considered ribbis d'oraysa. [Tosafos ibid. s.v. Ain]

However, if the investment is made with no guarantee of getting back the money he invested, even if the investor is promised a set profit if the investment is realized, it is not forbidden by the Torah. Because the investor accepts that he will either make money or lose his investment, it is not ribbis d'oraysa. [Y.D. 177:1, Shach 3] [Furthermore, if the investor accepts responsibility for all damages including regular theft and loss, then the recipient is permitted to guarantee the profits even though he remains responsible for any

devaluation.][Chavos Da'as ibid.]

The converse is true as well. Even if the principal of an investment is guaranteed, if the profit being promised is not a set amount, but only a portion of profits that are actually realized, this would not be ribbis d'oraysa. [Ramban Bava Metzia 70a]

However, Rashi [Bava Metzia 70b s.v. Ain, see Tosafos ad loc.] tells us that although both of the above cases are not ribbis d'oraysa, they are still forbidden as ribbis d'rabbanan. He calls this case "karov l'schar v'rachok mihefsed": the chances of the investor making a profit are much greater than the chances of losing anything. Rashi says that such cases are forbidden d'rabbanan.

Haramah

In these cases of ribbis d'rabbanan, one is permitted to circumvent the prohibition through haramah, which literally means deceit or trickery. This translates as creating a clause in the deal that technically allows for the loss of the investment, even though everyone understands that the terms are not at all likely to be met. Ploys like this may be used for ribbis only when, without the trick, the ribbis would only be forbidden d'rabbanan. Haramah may not be used for the more severe ribbis d'oraysa and does not make it permissible. [Terumas Hadeshen 302]

A haramah that is commonly used for a heter iska is to state that although the investor accepts liability for losses the business might incur, he will only believe that the losses were suffered by the business if two kosher witnesses testify both to the occurrence of the loss and that it was not caused by negligence. Practically speaking, even if there were losses, it is almost impossible for witnesses to testify that they know for a fact that the losses occurred specifically to the investor's money and that the loss happened as a result of typical business practices, without any negligence by the business owner. Therefore, this term can almost never be fulfilled. This means that the investor can be confident that he is accepting almost no risk to his capital investment, but the deal is permitted according to halachah, thereby circumventing the problem of "karov l'schar v'rachok mihefsed". [Shach Y.D. 177:20]

Paying for Work

A separate problem in a typical heter iska is that the one receiving the money seems to be working for free. An iska (investment) of money or goods to another, without specifying the terms, is viewed by Chazal as a half-loan/half-deposit. On the half that is a loan, the recipient/borrower accepts all losses and gains. On the half that is a deposit, the investor/lender accepts all losses and gains. [Bava Metzia 104b] If someone invests in a business and expects to get 50% of the profits, while his partner does all the work, it would be reasonable to ask why this partner is the only one working but is giving away half of his business earn-

gs. The only logical answer would be that the partner is working in exchange for the money that was lent to him to start the business.

This makes it seem as if his work, which itself has value, is being given as payment in excess of the amount of the money lent, which clearly seems to be ribbis. [Bava Metzia 68a]

The solution for this is for the investor to pay his partner for the work he does. In a case where the ribbis is only d'rabbanan – meaning where the investor has no guarantee that he will receive his full investment back – a haramah can be used for this as well. The one receiving the money can be paid a very minimal amount for his work, even as nominal as \$1. However, this amount must be agreed upon at the beginning of the investment. [Y.D. 177:3] Of course, this is simply a trick, but in dealing with ribbis d'rabbanan, it is permitted.

How to Avoid Ribbis D'oraysa

As mentioned, haramah only helps in cases of ribbis d'rabbanan; however, we are still left with a problem in cases of ribbis d'oraysa. As mentioned previously, in any arrangement where the principal and the profit are predetermined and secure, a haramah cannot be used. So how can this problem be solved?

This is commonly done by writing into the shtar that although the lender/investor accepts liability for incurred losses, he will only do so if the one who received the money swears that the loss was business-related with a sh'vuah d'oraysa [as opposed to demanding kosher witnesses]. [Chachmas Adam 143] Such a condition is found in the Mishnah regarding other transactions and is considered a fair and acceptable clause. Since the one who received the money will generally not wish to make such a promise, the investor can be confident that his money is safe, and the heter iska is halachically valid. Furthermore, one can even facilitate a predetermined amount of profit by including an escape clause: that the receiver may choose to pay a predetermined amount in lieu of an oath. [Ibid.]

Other Types of Heter Iska

The original form of heter iska was created several hundred years ago by a gadol named Rav Mendel. The way it worked was that the investor gave the money as a deposit until it reached a certain amount of profit, at which point it reverted into being a loan. For example, the investor gave his partner \$100, with the agreement that the partner would manage his deposit until the money invested reached a value of \$200. At this point, the entire \$200 was considered a loan that the partner had to pay back in full, with no interest being charged over and above the \$200.

The Shulchan Aruch [Y.D. 167] approved of this type of heter iska, adding that the partner/borr-

Rabbi Eliyahu Rapoport Bais Menachem Chabad Center, Chicago

וְהִלְבַּשְׁתָּ אֹתָם אֶת אֶהָרֵן אֲחִירָךְ וְאֵת בְּנָיו אֹתוֹ וּמִשְׁהַת אֹתָם וּמִלֵּאתָ אֶת יָדָם וְקִדְשְׁתָּ אֹתָם וְכִהְנִוּ לִי (תצווה כח מא).
 פרש"י: ועורות תחשים - מין חיה, ולא היה אלא לשעה, והרבה גוונים היו לה, לכך מתרגם: ססגונא, ששש ומתפאר בגוונים שלו.
 You shall clothe your brother Aharon and his sons with him with these [clothes], you shall anoint them, "fill their hands" and sanctify them that they serve Me as priests.

Rashi explains[1]:

ומלאת את ידם, כל מילוי ידיים לשון חינוך, כשהוא נכנס לדבר להיות מוחזק בו, מאותו יום והלאה הוא. ובלשון לעז כשממנין אדם על פקודת דבר, נותן השליט בידו בית יד של עור שקורין גנט, ועל ידו הוא מחזיקו בדבר, וקורין לאותה מסירה רְוִישְׁטִיר בלעז, והוא מילוי ידיים

Every instance of "filling the hands" refers to initiation, when someone enters a role and is established in it from that day onward.

In the French[2] language, when a person is appointed to a position, the ruler places a leather glove in his hand, called a *gant*, by which he is vested into the role. This act of transfer is called *revêstir* in French and is the meaning of "filling the hands".

Gant & Revêstir

'*Gant*' is the French term for glove and is related to the English word gauntlet as in the expression 'throwing down the gauntlet'[3].

'*Revêstir*' literally means to 'put on' or to 'clothe'. Similar to the English terms *invest* or *investiture* - which originally meant 'to clothe', the word evolved to denote the ceremony of granting a rank or office, reflecting the tradition of bestowing special garments or regalia as a symbol of the new role.

Anachronism in Rashi?

The Ramban disagrees with Rashi's interpretation of "fill their hands", questioning how this phrase inherently conveys the concept of installation into a position. He then adds: 'Is Rashi bringing precedent from 'fools' who use a glove to 'fill the hand' of the appointee and interpreting the Torah's phraseology based on this?! On the contrary 'they' derived the practice of using a glove to effectuate something, from the description of Ploni Almoni giving his glove[4] to Boaz (Rus 4, 7) which they understand to have been symbolic of him giving Boaz the rights to marry Rus and to inherit her husband's estate. Ramban therefore goes on to offer an alternative interpretation of the phrase.

In defense of Rashi from the Ramban's first point, the Mizrahi (and others) proposes that Rashi's intent was to illustrate that just as physically grasping an object in one's hand constitutes possession of that item so too when someone is in 'possession of' authority or a position it can be described as his 'hands being filled'. Rashi is not anachronistic as he never meant to suggest that the language used in the installation of the Kohanim is based on the procedures of French nobility. He merely meant to demonstrate that a parallel to this metaphorical figure of speech, referring to a position as being held in one's hand, can be found in the French practice of having the newly installed official hold a glove in his hand[5].

An alternative approach,[6] suggests that Rashi's middle sentence is meant as a parenthetical or hyphenated comment to clarify the next sentence. This interpretation would also create a much smoother flow for the paragraph[7].

ומלאת את ידם, כל מילוי ידיים לשון חינוך, כשהוא נכנס לדבר להיות מוחזק בו, מאותו יום והלאה הוא. ובלשון לעז - כשממנין אדם על פקודת דבר, נותן השליט בידו בית יד של עור שקורין גנט, ועל ידו הוא מחזיקו בדבר, ו - קורין לאותה מסירה רְוִישְׁטִיר בלעז, והוא מילוי ידיים

Every instance of "filling the hands" refers to initiation, when someone enters a role and is established in it from that day onward. In the French language, - when a person is appointed to a position, the ruler places in his hand a leather glove, called a *gant*, by which he is vested in the role - this is called *revêstir* and is the meaning of "filling the hands".

Accordingly, Rashi is not concerned with explaining the etymology of the phrase. He simply states that 'filling hands' means 'investiture,' referencing the glove ritual only to clarify his point. As Rashi states in Parshas Beshalach (14, 31), the Torah often uses the word יד, 'hand' figuratively, with its precise meaning being discernible from contextual factors.

Regardless of the specific approach, Rashi is describing an investiture ceremony that would have been familiar to someone living in Medieval France and is using it to enhance our understanding of the Torah, demonstrating how everything that we observe in the world around us, can - and should - be utilized in the service of our Creator and to sharpen our appreciation of Torah (Sicha of Motzei Shabbos Tetzaveh 5739).

Indeed, there are other occasions where Rashi references artifacts and customs from French aristocratic courts to clarify his descriptions of the Mishkan's utensils and the bigdei kehuna..

Here are a couple of examples:

The Ephod - Rashi introduces his description of the Ephod with רוחב לו מאחוריו, רוחב גב איש, ודומה כמין סינר שקורין פורצינט, שחוגרות "I imagine it being ... like a sort of apron, called a porceint[8], which the ladies of nobility wear while riding horses".

The Menorah - In describing the ornamental 'cups, kaftorim and flowers' on the menorah Rashi explains that kaftorim are sphere, apple-like protrusions, כדרך, "like the design of the candelabras of noblemen" (Teruma 25, 31). Similarly, in describing the base of the menorah he references the 'silver candelabras of nobility' (Beha'alochea 8, 4). Indeed, once upon a time candelabras were reserved for

the wealthy as "good wax candles were expensive in the early period and only the wealthy could afford them, while the cheaper tallow candles made of animal fat were smelly, smokey and burned quickly. Candle holders were therefore rare in ordinary households in the early period"[9]. In addition, in common rooms, a single candle on the table may have sufficed, while larger chambers required candelabras for adequate lighting.

[1] Commentaries differ with regard to the meaning of this phrase, that appears dozens of times in Tana"ch, offering various interpretations. In this column we will focus on Rashi.

[2] The term לעז came to mean any language other than Hebrew. However, in its original usage, and in Rashi, it refers exclusively to French (or to the Romance languages in general).

[3] <https://www.history.com/news/what-does-it-mean-to-throw-down-the-gauntlet>

[4] The pasuk there uses the word נעל. See last week's column where we quoted sources that נעל can refer to a glove.

[5] Elsewhere (Mikeitz 41, 5) Mizrahi points out that Rashi uses French to highlight the meaning of figurative speech in Torah. See מעייני אגם page 9ff.

[6] This approach was suggested by R. Shalom Hazan.

[7] ולפי זה יתפרשו היטב דברי רש"י 'בלשון לעז', דלכאורה ברור שהכוונה למילה בלשון לעז ולא למנהג הלועזות, ולפי המבואר בפנים הכל על מקומו יבוא.

[8] <https://x.com/querynotfound/status/1630039691696193536> for a detailed description of the porceint.

[9] <https://en.wikipedia.org/wiki/Candelabra>